

DE SMÅ KANONERNA PÅ OSCAR II FORT!

Inte mindre än 13 stycken 57 mm kanoner ingick i Oscar II fort bestyckning. Det var den egentliga "huvudkanonen" i beväpningen, om man bortser från kalibern. Vad var då 57 mm kanonen för något?

Det finns/fanns ett flertal 57 mm kanoner i tjänst, både hos Marinen och inom Kustartilleriet. I förteckningen MARE 1954 (Marinens Artilleripjäser samt Raket- och Eldhandvapen) över olika pjäser finner man inte mindre 25 årsmodeller och varianter av denna kaliber.

Modellåren är 1889, 1892, 1895, 1899, 1916 och 1919. Till dessa finns sedan ett stort antal lavetter beroende hur kanonen skulle användas. Här fanns vallavettage, tornlavettage, luftvärnslavettage, kasemattlavettage, bevakningslavettage(?) och ubåtslavettage. Kalibern 57 mm återkom också i våra moderna luftvärns- och fartygskanoner på 1950-talet, men det är en annan historia.

57 mm snabbskjutande kanon M/89 var en sjöartilleripjäs vilken infördes på de svenska pansarskeppen Göta och Svea samt på kanonbåten Disa. En modifierad pjäs, 57 mm kanon M/89 B kom till användning på ett stort antal fartyg i marinen. Den användes även som lätt kustartilleripjäs längs våra kuster. Pjäserna blev långlivade och ett flertal byggdes om till luftvärnspjäser för fartyg under åren kring andra världskriget. I kustartilleriet levde pjäserna länge då de fanns i stort antal,

FORT & BUNKER nr 2-2019

Göteborgs Örlogsdepå. H.M. Hjälpsvedetbåt 384. Exercis med fartygets 57 mm:s kanon M/89 B.

foto: Statens maritima museer

ofta som närskydd till andra anläggningar, eller skyddande av mineringar.

Både M/89 som var konstruerad av Maxim-Nordenfelt, och M/89 B som var en svensk konstruktion, har kilmekanism. Pjäsen laddades manuellt med enhetspatroner och hylsorna kastades ut automatiskt vid eldrörets rekyl. Vid kustartilleriets anläggningar byggdes ofta pjäsen in i betongbunkrar, uppställda i så kallade spärrbatterier, med två, eller fyra pjäser.

Pjäsen förekommer också i så kallat tornlavettage, det vill säga pjäsen är monterad inuti ett pansartorn. Tornet, och pjäsen, är endast åtkomligt från insidan, vilket ger ett gott skydd och inga onödiga öppningar.

57 mm kanon M/89 B. Här uppställd som salutpjäs, vilket är vad dessa pjäser användes till i dag.

Vid skansen Lejonet i Göteborg finns ett av landets officiella salutbatterier med 57 mm pjäser av modellåret 1889.

FORTET en bok om Oscar II fort

Format: 22 x 26 cm

Sidantal: 208 + 8 sidigt utvik

Full fyrfärg med hårda pärmar

Nästan 700 bilder och skisser.

Ditt pris 279,00 kronor, ordinarie pris

349,00 kronor (porto tillkommer)

Utgivare: Förlaget FORT & BUNKER

Under nästan 60 år var Oscar II fort utan sina kanoner. De mäktiga 24 cm kanonerna som i dag pekar ut mot havet från Västerberget stod under många år på en annan plats. Redan under första världskriget hade fortets kanoner tjänat ut sin roll i fortet. Det sjögående artilleriets utveckling och flygmaskinerna gjorde att fortet fick det svårt i sin försvarsroll. Inför andra världskriget flyttades därför fortets kanoner till andra platser runt Göteborg.

24 cm kanonerna bildade ett helt nytt batteri vid Hjuvik, batteri Torslanda. De två pjäserna bildade stommen i ett stort batteriområde med ledningsplats, luftvärn och naturligtvis pjäserna.

Här skulle de grova pjäserna komma att stå ända fram till 1999 då de äntligen fick återvända "hem" till Oscar II fort.

Mer om fortets kanoner, och mycket annat kring beväpning, utrustning och funktioner kan du läsa i den kommande boken om Oscar II fort.

Bokens många kapitel ser du här intill. Här får du fortets hela historia, under mer än 100 år.

FORTET

EN BOK OM OSCAR II FORT!

Det är imponerande att beskåda de grova 24 cm kanonerna på plats uppe på Västerbergets hjässa. 1999 låg de båda eldrören på grova träbjälkar i Hjuvik i väntan på att få komma tillbaka till Oscar II fort.

Maten var kanske inte någon höjdare, men hade ändå en central plats i militärlivet. Här ingångsidorna till kapitlet om kök och mat.

Fortets kanoner var naturligtvis det viktigaste. Fortet var ju byggt för kanonerna. Kapitlet om dessa ger dig all information om de många kanoner som fanns på fortet.

- **Inledning**
- **Bakgrund**
- **Kort historik**
- **Bergfort**
- **Svenskt försvar vid sekelskiftet**
- **Innan det började**
- **Fortet**
- **Byggnationen**
- **Claes Grill, en fascinerande man**
- **Kanonerna!**
- **De första åren**
- **Första världskriget**
- **Manskapet**

- **Officerarna**
- **Livet på (i) fortet**
- **Fortet i dokumenten**
- **Köket och maten**
- **Törnrosasömn**
- **Andra världskriget**
- **Törnrosasömn, igen**
- **Uppvaknandet**
- **Fortet idag**
- **Turistattraktion**
- **Följ med in! Vandring i fortet**
- **Litteratur och Källor**

LANGELAND ETT RIKTIGT KRIGSMUSEUM

Längst ner på den långsmala ön Langeland ligger ett märkligt militärhistoriskt museum. Ursprungligen ett av danska försvarets kustartilleribatteri, med kanoner från ett tyskt kustbatteri i Danmark. Två batterier av detta slag byggdes i Danmark och båda är nu kalla-kriget-museer.

”Samma dag, som man från dansk sida meddelade NATO om Krasnograds ändrade kurs, kunde den amerikanske underrättelsetjänsten konstatera, att flera sovjetiska skepp på väg till Cuba hade skiftat kurs”

Som ett led i Danmarks kustförsvar bestämdes att två kustfort (kustartilleribatterier) skulle uppföras. Stevnfortet och Langelandsfortet. Deras uppgift var att behärska södra Öresund och Langelandsundet. Forten stod färdiga 1953.

På södra Langeland köptes det 170 tunnland stora egendomen Holmegård in för att fungera som batteriområde. De befintliga byggnaderna blev ombyggda för att användas som kaserner och förråd.

Langelandsfortet hade två egentliga stridsuppgifter: 1) att hindra fientliga sjöstridskrafter att ta sig in i sundet, 2) att skydda mineringarna i Stora Bälts södra del.

Det byggdes 14 stora bunkeranläggningar inom området; fyra pjäsplatser med underliggande manskaps- och ammunitionsutrymmen. Två bunkeranläggningar för dieselgeneratorer och maskinrum som skulle förse området med elektricitet. En kommando- och eldledningsbunker. Sex närförsvarsställningar, som även dessa har underliggande utrymmen samt en framskjuten eldledningsplats vid kusten, öster om batteriet.

Med den tidens måttstock var fortet bra skyddat mot beskjutning från havet och mot luftangrepp med konventionella vapen.

I april 1993 halades kommandoflaggan på fortet och en epok i dansk

försvarshistoria var över. Ryktet om nedläggning hade funnits under många år, men ingen trodde riktigt på dem. Men trycket efter flyktingförläggningar i samband med inbördskriget i Jugoslavien blev för stort. Främst var det fortets kaserner som var eftertraktade för 300 flyktingar. Under mars månad hade området tömts på allt; madrasser, sängar, stolar, bord, verktyg, luftvärnskanoner till och med de gamla framladdningskanonerna på kaserngården skulle bort. Allt som påminde om krig skulle bort!

Röda korset ryckte in på kasernområdet, men vad skulle man göra med de gamla befästningsanläggningarna. Att avlägsna de djupt

liggande bunkersystemen skulle bli kostsamt, mycket kostsamt. Från kommunens sida fanns ett önskemål om att spara anläggningen som turistattraktion. Istället för att lägga miljoner på att avlägsna fortets anläggningar, kunde pengarna användas till att skapa en annorlunda sevärdhet med militärhistoriska anor. Men det skulle ta några år innan allt blev till verklighet. Det fanns också ett motstånd mot förslaget.

Det blev till flera års förhandlingar mellan många inblandade parter innan projektet med ett museum var klart. I juni 1997 kunde museet för första gången välkomna de första besökarna. Ett stort, tidigare topphemligt område var nu öppet för allmänheten.

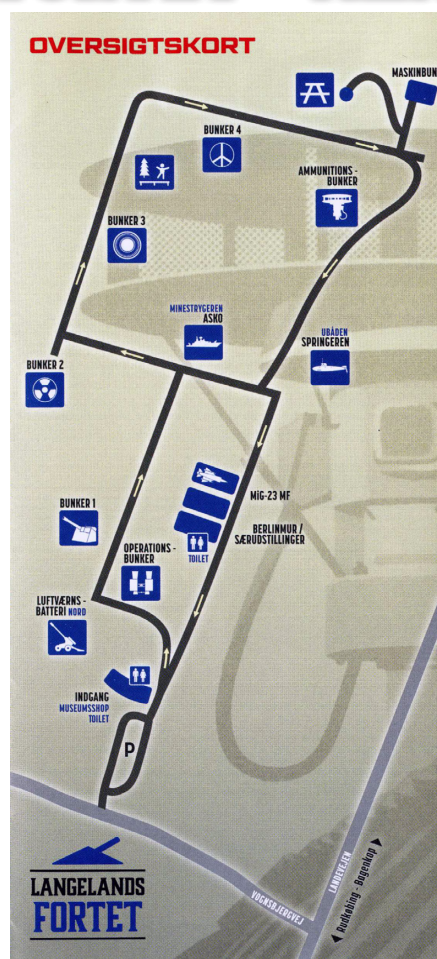
Den diskret, och lågt placerade vägskylden var inte så lätt att upptäcka. Men som tur är berättade bilens GPS att vi närmade oss. Foto: Johan Andréé.

LANGELANDSFORTET - VÄRT ATT BESÖKA!

Där! Min kollega upptäckte den lågt placerade vägskylden i sista minuten. Det är inte alldeles lätt att finna vägen till Langelands Kalla-kriget-museum på ön Langeland, mitt i Danmark. FORT & BUNKER gjorde ett långt besök där en av de första riktiga vårdagarna i april i år.

Det var strax före påskhelgen så museets parkeringsplats var ganska glest belagd. Vid infarten stod lämpligt en 15 cm kanon i sitt torn som ett slags symbol för museet. Bakom en stor och hög, svängd betongmur, fanns museets besökscenter och entré. Entrépriset 110 danska kronor kanske var lite i överkant, men det var till god sak kan jag tycka. Med museets kartfolder i handen vandrade vi vägen upp till, det som kartan kallades "operationsbunker". Detta var batteriets ledningsplats som nu berättar om batteriets tillkomst och funktion. I anslutning till ledningsbunkern fanns en ställning för en dubbel 40 mm luftvärnskanon (Norra batteriet). Naturligtvis av Bofors berömda modell, men av amerikansk tillverkning vid Chrysler. Nedanför stod en enkel 40 mm luftvärnskanon av samma modell uppställd för att barn, och kanske vuxna, skulle kunna känna på hur det känns att ratta en luftvärnskanon. Den var

FORT & BUNKER nr 2-2019

Det finns sevärdheter till många timmars rundvandring på det stora museiområdet. Bunkrar, kanoner, flygplan, ubåt och till och med en komplett minsvepare i sitt rätta element - Vatten(!) Ett par sköna skor, och en matsäck, kan också rekommenderas då museet saknar servering.

nämligen rörlig i alla led, både sidled och höjd. En liten bit fram låg batteriets 1.pjä i sin öppna pjäsbrunn. Tornet är väldigt trångt, så laddaren står utanför tornet(!), men ändå i skydd av brunnens murar.

Kanonen är av modell 15 cm P.K.L. L/55 M/1930 (15 cm S.K. C/28 L/55) Ursprungligen stod pjäserna uppställda i ett tyskt kystbatteri Fynshuvud. Pjäserna var konstruerade av Rheinmetall men monterades vid Skodaverken i Tjeckoslovakien.

Nedgången till ledningsbunkern. Ovanför ingången syns det kungliga monogrammet samt året 1953.

Överst till vänster syns nedgången till de underjordiska utrymmena. Här finns ammunitionsdurken, i anslutning till förläggingsrummet, som syns på bilden under. Kanske en konstig känsla att sova intill 400 skarpladdade granater. Här fanns plats för 12 soldater. Bakom utrymmet fanns ett mindre rum för befälet. Ovan till höger syns ammunitions-hissen bakom pjäsen med en 15 cm granat klar för laddning. Den blå färgen betyder att granaten är en övningsgranat.

Under pjäsen finns förläggingsutrymmen, ammunitionsdurk där granater och hylsor skickades upp till pjäsen via en hiss. Hela pjäsplatsen är väldigt kompakt och man blir därför förvånad hur rymligt det underjordiska utrymmet är. Här finns förläggningar och ammunitionsdurkar i förvånansvärda stora utrymmen. Hela den underjordiska delen av anläggningen är renoverad till i det närmaste nyskick, något som var imponerande att se. De fyra pjäsplatserna ligger i en svag halvbåge, och från denna pjäs syntes nästa pjäsplats tydligt. En skogsdunge dolde de övriga. Efter att det militära området övertogs av kommunen planterades gran på delar av området. Det gör att delar av museiområdet i dag ligger i skogs-

miljö med vägar som leder besökaren till de olika sevärdheterna. Vi valde att "hoppa över" de övriga tre pjäsbunkrarna som utöver kanonerna också innehöll olika utställning om kalla kriget; Militära hot, Spionage och Propaganda. Utöver pjäsplatsernas bunkrar finns också två stora bunkrar på området: maskinbunkern och huvudammunitionsförrådet (bunkern). Maskinbunkern innehåller tre dieselmotorer som förser batteriet med ström vid behov. Det fanns även en maskinbunker Nord. Denna är idag en del av den aktiva radaranläggningen som inte är tillgänglig för besök. Vi promenerade vidare i det sköna vårvädret och njöt av värmen och fågelsången längs den lilla skogsvägen. Vi var inte många

besökare på det enormt stora museiområdet. Vi styrde våra steg ner mot den del av museiområdet som innehöll flygplan och fartyg. Museet har verkligen strävat efter att få en komplett kalla-kriget-inramning. En inramning som naturligtvis måste omfatta även de flygplan och fartyg som var viktiga delar i det danska förvaret. Bilden nedan visar ett flygfoto över denna del. Ingången till museiområdet ligger till vänster.

